

О.В. ТОКАРЕВА

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Федяєва В.Л.

М. ХЕРСОН, ХДУ

ПОНЯТТЯ ТА ЇЇ МОВНА ОСОБИСТІТЬ ФОРМУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Пріоритетним завданням сучасної вищої школи є підготовка конкурентоспроможних, професійно компетентних фахівців. Тому реалізації освітніх завдань полягає в активному залучення молоді до діяльності, спрямованої на відродження країни. А від так провідна роль у цьому процесі покладається на особистість як інтелектуально, духовно розвинутого суб'єкта, який здатний до успішної взаємодії та спілкування.

Загальні теоретичні засади організації та здійснення освітнього процесу розкриті у наукових працях як вітчизняних (С. Вітвицька, О. Гончар, В. Горшкова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Курило, В. Майборода, Н. Побірченко, О. Рудницька, О. Стукало, С. Седашева та ін.), так і зарубіжних (А. Вербицький, В. Єрофєєва, К. Колесова, Р. Селман, Р. Славин, О. Стауфорд, М. Хаузен та ін.) вчених.

Поряд з цим питанням сучасні дослідники наголошують на проблему мовної особистості у контексті різних підходів (А.Богуш, Є. Боринштейн, М.Вашуленко, С. Голик, І. Голубовська, О. Глазова, Т.Денищич, В.Дороз, Г. Емірсуйнова, Л. Засекіна, М. Іваницька, С.Караман, В. Карасик, О. Куварова, В. Махінов, Л.Мацько, Л.Паламар, Е. Паніткова, О.Попова, О.Савченко, І. Синиця, В. Шевцова, І. Ярошук, та ін.). В межах інших наукових розвідок ця проблема привернула увагу педагогів (І.Бех, Г.Васянович, О.Вишневський, М.Вайновська та ін).

Проблему розвитку особистості достатньо ґрунтовно розкрито у наукових працях у філософському, психологічному, соціальному, педагогічному аспектах. Відповідно філософського трактування мовна особистість – це системне утворення, якому властиві комунікативність, пізнавальні мотиви, демонстративність, почуття реальності, мислеутворювальна функція, естетична

спрямованість, ментальність [2]. Наше дослідження більш орієнтовано на розгляд поняття «особистість» у психолого-педагогічному аспекті, бо такий підхід дозволяє розкрити й конкретизувати його сутність і вийти на трактування «мовна особистість». З цього приводу І. Колтуцька наголошує, що у всіх дисциплінах, пов'язаних із мовою, – у психології, філософії, дидактиці – увагу привертають дослідження, «кінцева мета яких максимально детально описати мовну особистість, реконструюючи її специфічні риси з певного текстового масиву, у якому зафіксовані ті чи інші типи дискурсів» [8, с. 294].

У довідникових джерелах у психологічному аспекті особистість трактується як феномен суспільного розвитку, конкретна людина, «яка володіє свідомістю і самосвідомістю», як «особистість - саморегульована динамічна функціональна система безупинно взаємодіючих між собою властивостей, відносин і дій, що складаються в процесі онтогенезу людини [9, с.297]». Таке тлумачення особистості орієнтує на її соціальний характер та особисті якості, що дозволяє глибше пізнати сам феномен поняття.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подається узагальнене визначення: «Особистість - конкретна людина з погляду її культури, особливостей характеру, поведінки і т. ін.»[3, с.695].

Отже, вчені поняттю особистість переважно надають інтерпретацію у психолого-соціальному аспекті. Більш ширше тлумачення поняття особистість представлено Н. Волковою, у якому акцент робиться на тому, що це «соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин » [4, с.36-37]. Адже розгляд цієї проблеми саме у соціальному аспекті дозволяє розкрити становлення людини як мовної особистості під час її соціалізації. На це звертає увагу Л.Азарова, підкреслюючи, що основним засобом перетворення індивіда в мовну особистість є його соціалізація, яка охоплює такі моменти:

- процес включення людини в певні соціальні відношення, у результаті чого мовна особистість є певним чином реалізацією культурно-історичного знання суспільства;

- активна мовленнєво-мисленнєва діяльність за нормами і законами етномовної культури;
- процес засвоєння законів соціальної психології народу.

Дослідниця підкреслює, що найбільшого значення у становленні мовної особистості відіграють два останні моменти, обґрунтовуючи можливість їх реалізації тільки за допомогою мови [1].

Вивчаючи цю проблему та узагальнюючи різні підходи науковців, Л. Засекіна виділяє структуру мовної особистості, що містить такі компоненти:

1). Когнітивний компонент мовної особистості, що включає мовну здатність; мовні здібності; мовні; мовні стратегії; мовну компетентність; мовну картину світу.

2). Емоційний компонент містить емоційне ставлення людини до мовної реальності, до особливостей функціонування рідної мови, ступеня її розвитку, поширення і використання у різних сферах суспільного життя.

3). Мотиваційний компонент охоплює цілі, мотиви, настанови та інтенціональності. Даний компонент забезпечує закономірності переходу від оцінок мовленнєвої діяльності суб'єкта до осмислення себе як мовної особистості, що є носієм культури свого народу та виразником його національної ідентичності. Кінцевою метою саморозвитку мовної особистості є формування і вдосконалення засобів рідної мови для вираження провідних категорій своєї культури. Настановлення виражаються в готовності до певних форм мовного реагування, які складаються на основі досвіду особистості [5; 6].

Водночас, є інша думка щодо тлумачення поняття мовна особистість. Ю. Караулов зауважує, що поняття мовної особистості доцільно розглядати як вид повноцінного уявлення особистості, що містить і психічний, і соціальний, і етичний та інші компоненти, але заломлені через її мову та дискурс [7].

Викладене вище свідчить про те, що в педагогіці, психолінгвістиці, лінгводидактиці акцентується увага до феномену «мовна особистість». Переважно поняття мовна особистість трактується як суб'єкт діяльності (комунікативного процесу), мова якого найповніше відтворює культуру

соціального середовища; носій культурно-мовних цінностей, знань, поведінкових реакцій. Отже, формування «мовної особистості» передбачає вивчення різних видів діяльності, зокрема, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Е. Специфика языковой личности в коммуникативном процессе общения [Электронный ресурс] / Л. Е. Азарова. – Режим доступа: lazarova.vk.vntu.edu.ua/file/4398df9868965970898881445bd674.doc
2. Боринштейн Е. Р. Личность: ее языковые и ценностные ориентации / Е. Р. Боринштейн, А. А. Кавалеров. – Одесса : Астропринт, 2001. – 163 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов. ред. В.Т.Бусел. - К.: Ірпінь: ВТФ «Перун». 2004. - 1440 с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. посіб./ Н.П. Волкова – К.: Академія, 2000. – 576с.
5. Засекіна Л.В. Мовна особистість в сучасному соціальному просторі // Соціальна психологія. – 2007. - №5. – С. 82-89.
6. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Психолінгвістична діагностика. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 188 с.
7. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М.: Наука, 1987.
8. Колтуцкая И. А. Структура языковой личности в современной антропоцентрической парадигме / И. А. Колтуцкая // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 2 (6). – С. 294-298.
9. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / В.Б.Шапар, В.О.Олефір, А.С.Куфлієвський, Б.І.Фурманець, В.В.Рютін, С.О.Гура, О.О.Назаров, О.В.Шапар// Під кер. В.Б.Шапаря.- Х.: Прапор, 2009. - 672 с.